

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Lausunto valtioneuvoston selvityksistä E 158/2009 vp ja E 1/2010 vp

Viestinnän Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto E-kirjelmistä, jotka koskevat komission tiedonantoa tekijänoikeudesta osaamistaloudessa sekä asiakirjaa luovasta sisällöstä Euroopan digitaalisilla sisämarkkinoilla.

Koska komission molemmat asiakirjat käsittelevät pääosin samoja asiakokonaisuuksia, käsittelemme ne tässä lausunnossa yhteisesti.

Pääviestit

1. Vahva tekijänoikeussuoja on edellytys sille, että kustantajat ja muut sisältötuotantoyritykset voivat tuotteistaa tekijänoikeussuojattua aineistoa monipuolisiksi tuotteiksi ja –palveluiksi sekä markkinoida ja jakaa niitä kuluttajille eri tavoin. Tekijänoikeuden merkitys korostuu verkkomaailmassa, missä sähköisten aineistojen kopiointi ja levitys on huomattavasti fyysisiä tuotteita helpompaa.
2. Tekijänoikeuksien rajoittaminen merkitsee sitä, että luovaa sisältöä tuottavien yritysten toimintaedellytyksiä kavennetaan. Viestinnän Keskusliitto suhtautuu komission asiakirjoissa esille nostettuun tekijänoikeusrajoitusten lisäharmonisointiin kielteisesti. Kirjastojen ja arkistojen julkiset verkkopalvelut samoin kuin etäopetus ja vammaisille suunnatut ilmaispalvelut on rahoitettava julkisin varoin, ei tekijänoikeuksia rajoittamalla.
3. Sisältömarkkinoiden eri lohkot, kuten kustannustoiminta, elokuvatuotanto, musiikkiala ja peliteollisuus, poikkeavat toisistaan huomattavasti. Tämän vuoksi eri alojen lisensiointikäytäntöjä ei pidä väkisin pakottaa yhtenäiseen muottiin. Puollamme Suomen kantaa, jonka mukaan kuhunkin teoslajiin ja käyttötapaan tulisi soveltaa niihin parhaiten soveltuvia lisensiointiratkaisuja. Emme sen sijaan kannata kirjelmässä E 1/2010 vp esitettyä, soveltamisalaltaan epämääräistä sopimuslissensien tai oikeuksien pakollisen kollektiivihallinnon käyttöönnottoa. Sähköisessä julkaisuutoiminnassa lähtökohtana on oikeuksien yksilöllinen lisensiointi.
4. Viestinnän Keskusliitto ei pidä kannatettavana ajatusta yhtenäisen Euroopan tekijänoikeuslain säätämisestä. Eri maiden kansallisia tekijänoikeuslakeja on jo pitkälle harmonisoitu kansainvälisillä yleissopimuksilla. Lisäksi EU:n tekijänoikeusdirektiivit ovat yhdenmukaistaneet sääntelyä. Yhteisen eurooppalaisen tekijänoikeuslain säätäminen olisi laajuudeltaan erittäin suuri hanke, jonka lopputulos suomalaisen kulttuurin ja monipuolisten viestintäpalveluiden kannalta ei ole ennakoitavissa.

Tekijänoikeuksien rajoitukset

Suomi suhtautuu lähtökohtaisesti varauksellisesti komission ehdotukseen tekijänoikeuden poikkeusten ja rajoitusten edelleen harmonisoinnista. Viestinnän Keskusliitto tukee tätä lähestymistapaa.

Luovan sisällön tuottamisen on digitaalisessa murroksessakin oltava kannattavaa ja tekijänoikeussuojaan on voitava luottaa liiketoimintaa kehitettäessä. Tämä edellyttää, että mahdollisuuksia investoida luovaan sisältöön ei kavenneta uusilla tekijänoikeuden rajoituksilla.

Komission tiedonannosta (E 158/2009 vp) käy ilmi, että **kirjastot ja arkistot** haluaisivat kokoelmiensa massadigitoinnin lisäksi asettaa ne saataville verkkoon. Keskusteluasiakirjassa (E 1/2010 vp) asiaa käsitellään yleisempänä tiedonsaantikysymyksenä.

Viestinnän Keskusliitto painottaa, ettei tekijänoikeus ole koskaan rajoittanut tiedonsaantia. Tekijänoikeus ei aseta esteitä tiedon liikkumiselle, sillä tekijänoikeussuoja on muodon suoja. Tieto itsessään on vapaasti kaikkien käytettävissä ja kuka tahansa voi luoda saman tiedon pohjalta omat tuotteensa ja levittää niitä haluamallaan tavalla.

Tekijänoikeus suojaa ne panostukset, mitä tekijät ja teoksia tuotteistavat ja jakavat yritykset tekevät suojatun aineiston aikaan saamiseksi ja saattamiseksi yleisön saataville. Se, että investoinnit kohdistuvat yhä enemmän digitaalisiin tuotteisiin ja digitaalisiin välitystapoihin analogisten sijasta, ei muuta tätä perusasetelmaa.

Julkiset kirjastot ja arkistot toimivat julkisella rahoituksella. Rahoituksen niukkuus ei ole hyväksyttävä peruste säätää kokoelmien välittämistä verkon kautta vapaaksi. Tämä olisi yhteiskunnan kokonaisedun kannalta äärimmäisen lyhytnäköistä. Sisältöteollisuuden perustana olevan tekijänoikeussuojan poistaminen veisi yrityksiltä edellytykset tuottaa juuri niitä aineistoja, mitä kirjastot ja arkistot hyödyntävät. Jonkin ajan kuluttua niillä ei enää olisi välitettävänä muuta kuin vanhentunutta tavaraa.

Tiedonannon mukaan myös **etäopetusta** koskevia poikkeussäännöksiä on vaadittu tekijänoikeussäätelyyn. Kustantajien panostukset tieteellisiin julkaisuihin ja sähköisiin oppimateriaaleihin valuisivat hukkaan, jos aineistot avattaisiin vapaasti käytettäväksi etäopetusmateriaaleiksi lainsäädännöllisillä pakkoratkaisuilla. Etenkin Suomen kaltaisella pienellä markkina-alueella on tärkeää, että lisensiointiratkaisut syntyvät tekijänoikeuksien, ei tekijänoikeuden rajoitusten pohjalta.

Tiedonannon mukaan on lisäksi ehdotettu lisäksi pakollisia rajoitussäännöksiä, jotka mahdollistaisivat teosten saatavuuden **vammaisten ja toimintarajoitteisten** henkilöiden käyttöön.

Viestinnän Keskusliiton mielestä lukemis- ja kuulemisesteisten henkilöiden yhdenvertaisuus tiedonvälityksessä on yhteiskunnallisesti kannatettava päämäärä. Siltä osin kuin yhdenvertaisuus ei toteudu markkinaehtoisesti, se kuuluu julkiseen palveluun. Julkiset palvelut on rahoitettava julkisin varoin.

Julkisin varoin toimivat julkisen palvelun yleisradioyritykset sopivat lähettämänsä aineiston tekijänoikeuksista. Näin tulee myös muiden julkisen palvelun tarjoajien toimia ja hankkia toiminnassa tarvitsemansa oikeudet sopimusteitse. Oikeuksien rajoittaminen lainsäädännöllä ei ole kestävä ratkaisu.

Lisensiointi ja sopimuslisenssit

Komission asiakirjassa (E 1/2010 vp) käsitellään erilaisia suojatun aineiston lisensiointiin liittyviä kysymyksiä ja nostetaan varsin epämääräisellä tavalla esiin näkemyksiä, jotka liittyvät oikeuksien pakolliseen kollektiivihallinnointiin, sopimuslisensseihin ja eri oikeuksien paketointiin uudenaikaisiksi lupatuotteiksi.

Viestinnän Keskusliitto korostaa, että eri aineistolajien markkinat ovat hyvin erilaiset eikä niitä koskevaa lisensiointia pidä sääntelyn avulla pakottaa yhdenmukaisiin muotteihin. Kustannustoiminnassa, elokuvatuotannossa, musiikissa ja peliteollisuudessa on omat liiketoimintamallinsa ja ansaintalogiikkansa ja se, mikä toimii yhdellä alalla, ei välttämättä lainkaan sovellu toiselle alueelle.

Peruslähtökohtana oikeuksien lisensioinnissa on tekijänoikeuden yksilöllisestä luonteesta johtuen suora sopiminen osapuolten kesken. Suora lisensiointi edistää kilpailua, toisin kuin oikeuksien keskittäminen tekijänoikeusjärjestöille.

Oikeuksien kollektiivilisensioinnin eri muodoissaan tulee perustua vapaaehtoisin järjestelyihin, ei pakkoon. Tekijänoikeusjärjestö on aina välikäsi oikeudenhaltijan ja käyttäjän välillä ja tällaiseen välikäteen turvautumisen on oltava eri osapuolten kannalta perusteltua.

Viestinnän digitalisoituminen on avannut kustantamoille uusia mahdollisuuksia suoran lisensioinnin kehittämiseksi osana sähköisiä tuote- ja palvelukokonaisuuksia. Tekijänoikeusjärjestöjen roolin vahvistaminen olisi omiaan kasvattamaan väliporrasta markkinamekanismeissa, mikä lisäisi kustannuksia ja vaikeuttaisi sisältöjen tarjontaa.

Musiikin alalla tekijänoikeusjärjestöjen välityksellä tapahtuva lisensiointi voi kuitenkin olla hyvä ratkaisu oikeudenhaltijoiden, suojatun aineiston ja käyttäjien suureen määrään nähden (oikeuksien toissijainen ns. massakäyttö). Järjestöjen toiminnan läpinäkyvyys ja lisenssiehtojen kohtuullisuus on kuitenkin turvattava. Yhteiset eurooppalaiset säännöt ovat tässä suhteessa harkinnan arvoisia.

Sopimuslisenssi on lainsäädäntöratkaisu, joka ohjaa suojatun aineiston järjestöpohjaiseen kollektiivilisensiointiin. Sopimuslisenssi tarkoittaa käytännössä sitä, että tekijänoikeusjärjestö voi myydä edustamiensa oikeuksien lisäksi myös sellaisten oikeudenhaltijoiden oikeuksia, joita järjestö ei edusta.

Sopimuslisenssiä tulee erityisesti digitaalisessa lisensioinnissa käyttää äärimmäisen harkiten, jotta suoralta aineettomalta kaupankäynniltä ei viedä toimintaedellytyksiä.

Suomi kannattaa kirjelmässä E 1/2010 vp tavoitetta edistää orpojen teosten¹ saatavuutta sopimuslisenssin soveltamisen kautta. Hallitus ei kuitenkaan selvitä tarkemmin, mitä sopimuslisenssi orpoteosten osalta käytännössä merkitsee. Mitään rajoituksia ei ole tehty sen suhteen, mihin tarkoituksiin järjestö voisi lisensioida teoksia. Kirjelmässä on lisäksi nostettu esiin se tosiasia, että sopimuslisenssi aina kattaa orpojen teosten ohella myös muut teokset, toisin sanoen tiedossa olevien ja tavoitettavien oikeudenhaltijoiden teokset. On siis mahdollista, että orpoteosten varjolla lakiin lisättäisiin ns. yleinen sopimuslisenssi, mikä ohjaisi kaikkea

¹ Orvot teokset ovat teoksia, joiden oikeudenhaltijat eivät ole tiedossa tai joita on vaikeaa tai mahdotonta tavoittaa.

tekijänoikeuksien lisensointia välikäsien kautta tapahtuvaksi. Tältä osin emme kannata Suomen näkemystä.

Emme myöskään voi tukea kirjelmässä E 1/2010 vp esitettyä kannanottoa, jonka mukaan oikeuksien pakollista kollektiivihallinnointia voitaisiin mahdollisesti ottaa käyttöön sellaisilla teosten massakäytön alueilla, joilla järjestelystä voidaan arvioida olevan merkittävää hyötyä. Tämä on liian epämääräinen lausuma, kun teosten käyttöyhteyttä ja hyödynsaajaa ei tarkemmin identifioida. Sen sijaan kannatamme kirjelmässä esitettyä kannanottoa siitä, että kuhunkin teoslajin ja käyttötapaan tulisi soveltaa niihin parhaiten soveltuvia lisensointiratkaisuja.

Euroopan tekijänoikeuslaki

Komissio on asiakirjassaan esittänyt ajatuksen Euroopan tekijänoikeuslain säätämisestä. Suomi ei pidä ajatusta toteuttamiskelpoisena ideana hankkeen laajuuden vuoksi. Viestinnän Keskusliitto yhtyy tähän käsitykseen.

Kansainvälisillä yleissopimuksilla tekijänoikeuden tietty perustaso on harmonisoitu maailmanlaajuisesti. Lisäksi EU:n tekijänoikeusdirektiivit ovat yhdenmukaistaneet sääntelyä. Yhteisen eurooppalaisen tekijänoikeuslain säätäminen olisi laajuudeltaan erittäin suuri hanke, joka käsittäisi mm. tekijänoikeuksien ja tekijänoikeutta lähellä olevien oikeuksien sisällön, rajoitukset ja voimassaolon.

Tekijänoikeuslainsäädäntö koskettaa monia etutahoja ja herättää voimakkaita tunteita, kuten viime aikoina Suomessakin on nähty. Tekijänoikeuden täysharmonisoinnin läpivieminen hallitusti olisi suuri haaste. Suomalaisen kulttuurin ja monipuolisten viestintäpalveluiden turvaamisen kannalta pidämme parempana vaihtoehtona jatkaa eurooppalaista harmonisointia vain selkeästi rajatuilla osa-alueilla.

Viestinnän Keskusliitto ry

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja

Viestinnän Keskusliitto on joukkoviestintäalan ja graafisen teollisuuden kattojärjestö, joka edistää toimialan yleisiä toimintaedellytyksiä tavoitteenaan turvata monipuoliset viestintäpalvelut suomalaisille. Viestinnän Keskusliitto edustaa noin 800 yritystä ja yhteisöä, jotka työllistävät noin 25.000 henkilöä. Edustettujen yritysten osuus joukkoviestintämarkkinoista on noin 80 %. Keskusliiton jäseniä ovat Aikakauslehtien Liitto, Graafinen Teollisuus, Sanomalehtien Liitto, Suomen Kustannusyhdisty, Suomen Radioiden Liitto ja Suomen Televisioiden Liitto.

Lisätietoja lausuntoon liittyen antavat tarvittaessa:

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja
hakan.gabrielsson@vkl.fi
puhelin 09 2287 7304
matkapuhelin 050 558 1048

Satu Kangas
johtaja, lakiasiat ja viestintäpolitiikka
satu.kangas@vkl.fi
puhelin 09 2287 7305
matkapuhelin 050 433 7250